

GRÁFIK IMRE

Adalékok a Velemér völgyi gerencsések hagyományának őrzéséhez

A Vasi Szemle 2020. évi 3. számában olvashatjuk Nagy Zoltán – tőle megszokott – nagy ívű tanulmányát „Az Őrség fazekassága három nemzedék távlatából” címmel.¹ Az alcím tovább pontosítja a szerzői szándékot, miszerint a földolgozás a „Gerencsér–fazekascéhek; évszámos, feliratos boroskorsók, régies díszítmények” tematikára koncentrálnak.

A bevezető gondolatok során és a kapcsolódó 1. lábjegyzetben – a 337. oldalon – a szerző föl sorolja azokat az eddig megjelent írásokat, kiállításokat, amelyek a térség archaikus fazekasságával foglalkoztak. Ebből az áttekintésben azonban nem szerepel egy véleményünk szerint több szempontból is jelentős filmre és időszaki kiállításra való utalás.

Bár a földérett publikációk egyikében – másikában található említés a fentiekre, mégis úgy véljük, indokolt részletesebb ismertetése az 1970-es évek elejének – egymással összefüggő két – figyelmet keltő vállalkozására, rangos szakmai eseményére.

Kresz Mária néprajzkutató, a téma avatott kutatója a budapesti Néprajzi Múzeum munkatársaként Moldován Domokos filmrendezővel egy a népi fazekasságot átfogóan ismertető filmterv megvalósításába kezdett. Nem mellékesen megjegyezzük, hogy Moldován Domokos néprajz szakot is végzett, mint arra egy 1978-ban készült interjújában is hivatkozott: „*A magyar naiv művészek című 90 perces színes filmsorozatam valójában kilenc kis portré, amely a 18. századból a mai*

napig fut végig a magyar naiv művészet történetén. Mindez saját kutatásaimon alapszik; az első voltam, aki egyetemi diplomadolgozatot erről írtam, s filmsorozatot csináltam. Tehát a naiv-sorozatán kívüli a »A halottlátó« az első hosszú filmem. A »Halálnak halálával halsz ...«, a magyar halotti szokások költői és életigenlő filmje után a »Magyar fazekasok« következett – egy régi mesterségnek állít emléket –, utána a »Szerelmi varázslások« és a naiv-sorozat, ami már más kategóriába tartozik: portrészorozatok.”²

A magunk között csak fazekasfilmek nevezett alkotást rövid ideig nyilvánosan is vetítették mint mozifilm. A később neves dokumentum-, játékfilm és operarendezőként elismert szerző 2014-ben sem felejtette el megemlíteni munkái sorában a fazekasfilm: „*Leforgattam még a Magyar fazekasok című filmet, ami a fazekas mesterségnek állít emléket.*”³

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy rendelkezésünkre áll a film forgatókönyve, pontosabban annak 1979-ben közzétett változata.⁴

2 Szombathy Bálint: Beszélgetés Moldován Domokossal. = Híd, 1978. 10. sz. 1204. p. http://adattar.vmmi.org/cikkek/11624/hid_1978_10_08-szombathy.pdf (Megtekintve: 2021. február 8.)

3 Ferenczi-Bónis Orsolya: Dokumentum-, játékfilm és operarendező. Beszélgetés Moldován Domokossal. <https://filmkultura.hu/?q=cikkek/dokumentum-%C3%A1t%C3%Agkfilm-%C3%A9s-operarendez%C5%91-besz%C3%Aglet%C3%A9s-moldov%C3%A1n-domokossal> (Megtekintve: 2021. február 8.)

4 Moldován Domokos: Magyar fazekasok. Színes rövidfilm forgatókönyve. Kottarajzok Sárosi Bálint. = Tiszatáj, 1979. 3. sz. (továbbiakban: Moldován, 1979.) 100–108. p. A publikáció a kottarajzokkal és hangszergrafikkal, valamint fotóillusztrációkkal elérhető a világhálón is: http://tiszataj.bibl.u-szeged.hu/228/1/tiszataj_1979_003.pdf (Megtekintve: 2021. február 8.)

1 Nagy Zoltán: Az Őrség fazekassága három nemzedék távlatából. Gerencsér–fazekascéhek; évszámos, feliratos boroskorsók, régies díszítmények. = Vasi Szemle (továbbiakban: VSZ), 2020. 3. sz. 337–363. p.

1. kép: Fazekasmunka, agyagbányászat. Néprajzi Múzeum (továbbiakban: NM) F 236420.
A fénykép a „Magyar fazekasok” című film forgatásakor készült. A külszíni fejtés 1945 óta folyik.
A felvétel idején még használták a bányát. Velemér, 1970. (Fotó: Kresz Mária)

Ebből kiderül, hogy a film egyes, jelentős részei az Őrségben, pontosabban veleméri völgy falvaiban kerültek forgatásra.

„**A filmet bevezető, rövid felirat a veleméri agyagbánya frissen megbontott falán jelenik meg: 1970 őszén fazekasmestereket kerestünk fel, akik cserépedények készítéséből élnek mindmáig és hagyományos módon bányásszák az agyagot Vas megyében a veleméri völgyben formálják Szeged-Alsóvárosban égetik Csákváron árusítják a veleméri völgyben a cserépedényeket.** A mezőtúri agyagipari szövetkezetben fiatalok kezén élednek újjá a régi formák: a legszebb klasszikus cserépedényeket a budapesti Néprajzi Múzeum őrzi. Egy kéz az agyagfalat csákánnyal bontja. Megjelenik a film címe: **MAGYAR FAZEKASOK Egy kis melencébe – fateknőbe – hullik a bánya**

faláról a kékes színű agyag. Készült a MAFILM Riport- és Dokumentumfilm Stúdiójában, 1970 A film munkatársainak neve más-más színű, s formájú agyagtáblán, vagy agyagot csákányoló kézen jelenik meg. Gyártásvezető: Dr. Paulus Alajos Felvétel vezető: Fehérvári Attila Vágó: Sebestyén Enikő Hang: Nősek János Zene: Sárosi Bálint Szakértő: dr. Kresz Mária Dramaturg: Zsugán István Fényképezte: Neményi Ferenc **A melence megtelt agyaggal, s egyik kézről adják a másikra, míg a mély agyag-bányából a föld felszínére kerül.** Egy szemcsés agyagtáblán megjelenik az utolsó felirat: Rendezte: MOLDOVÁN Domokos **Ismét egymás kezén át a kis melencében felküldik a kibányászott agyagot.**”⁵ (Kiemelés tőlem – G. I.)

⁵ Moldován, 1979. 100. p.

2. kép: Részlet a forgatókönyvből. Sárosi Bálint népzenekutató hangszer és kottarajza. (Moldován D., 1979. 105. p. nyomán)

Mint az fentebb olvasható a film két fontos és hangsúlyos része az Őrségben került rögzítésre. Mindjárt a kezdeti képek a Vas megyei veleméri völgyet idézik, egészen pontosan a Gödörháza határában történő agyagbányászást. A képeken Varga József fazekasmester látható, s ez a képsor a film végén is föltűnik.

Egy másik jelentős részlete a filmnek ugyancsak Vas megyében, a veleméri völgyben játszódik. Ebben, a térségre jellemző, falujáró, távolsági vándorkereskedelem képei jelennek meg. Ahogy a forgatókönyv írja: „(A Szombathely melletti Gödörházán, a veleméri völgyben vagyunk.)

Egy lovaskocsira, igen tempósan, friss szalma közé pakolja két férfi a cserép-edényeket. Egy asszony az edényhalmaz szélén guggolva gondosan ugyancsak szalma közé helyezi egyenként az edényeket. Gyorsan megtelik a szekér a cserépedényekkel: az áruval. Totálképben látjuk, amint elindul az udvarról a szekér: a bakon ül a lovak s a szekér tulajdonosa – ennek a körútnak az üzlettársa, míg a fazekasmester a kocs után ballag, hogy a lovakat kíméljék. A veleméri völgy legszebb tájain halad a szekér. Egy temető fejfái között látjuk a zöld mezőn haladni a szekeret. Majd a veleméri templom előtt is elgurulnak, míg végül megérkeznek az első faluba, ahol nagy hangon hirdetik portékáikat: A két férfi: Asszonyok, fazekat! Tálal, kis tányért vegyenek. Asszonyok, itt a Vas megyei cserépedény, Asszonyok, fazekat! Kicsiket, nagyokat, rózsásat, csinosát. Fazekat! Asszonyok! Fazekat! Duettben kiabálják: Itt a Vas megyei cserépedény, asszonyok, fazekat! Megérkezik a szekér egy régi udvarra, s elkezdődik a vásár. A két árus dobálni – pakolni – kezdi a földre a cserepeket, ezzel is reklámot csinálva ’törhetetlen’ portékáiknak. Terményért adjuk! – mondják a cseréparusok a szomszédokból hirtelen oda-gyűlt asszonyoknak, embereknek, akiknek zsákjából gyorsan kerül búza, rozs, kukorica, kinek miye van, hány edényre van szüksége. Van persze, aki pénzért veszi az edényeket. A szekértulajdonos; az árus a földre dobott cserepeket felállítja, s csizmás lábával táncolni kezd rajtuk – bizonyítva ismét az edények törhetetlenségét –, s kezében az ostor botjával ütöget egy cserepet, s mellé kiabálja: Asszonyok! Hegyi korsó, boroskorsó! Asszonyok! – bizonyítván, ez is törhetetlen. örségi, pityerszeri házak, a múltbéli életet idézik, ahol a cserépedényeknek mindig megvolt a helye, funkciója. Egy elhagyott tornác könyöklőjén egy bugyigakorsó. Egy faágon száradó öntözőkanna.

3. kép: Velemér völgyi gerencsér felrakodik a szekérre. Gödörháza, 1970. (Fotó: Kresz Mária)

4. kép: Útra készen a somogyi szekér. Gödörháza, 1970. (Fotó: Kresz Mária)

5. kép: Veleméri templom. NM F 236418. A gerencsér szekere a „Magyar fazekasok” című film forgatása alkalmával. Velemér, 1970. (Fotó: Kresz Mária)

6. kép: Fazekasmunka – edénykereskedelem. NM F 208743. A megrakott szekér néhány napig a fuvarosnál áll, amíg a fazekassal együtt elindulnak Somogyba. Gödörháza, 1967. (Fotó: Kresz Mária)

*Egy ház udvarán, köcsögfa: három tejeskőcsőggel. Mint megannyi régi tárgy, emlék.*⁶

A filmnek e faluzó kereskedelemmel kapcsolatos részébe kapcsolódhattam be, pályakezdő néprajzi muzeológusként. A budapesti Néprajzi Múzeumba kerülve olyan néprajzkutatókkal dolgozhattam együtt, akik a magyar és a nemzetközi néprajztudomány meghatározó egyéniségei voltak. Közülük többeket könnyebben, másokat kissé nehézkesebben lehetett – úgymond – fiatal muzeológusként megközelíteni. Kresz Mária, aki a Magyar Osztály keretében tagoló Kerámiagyűjteményt kezelte, nyitott, közvetlen egyénisége következtében azok közé tartozott, akikkel különösebb „tisztelő-körök” nélkül kapcsolatba lehetett lépni.⁷

Ennek ellenére meglepetésként ért, amikor egyszer a folyosón megszólított, és mint mondta, szeretne velem valamit megbeszélni. Emlékszem, kisebb pánik fogott el, afféle – még el nem felejtett – vizsga előtti hangulat, valamiféle megfelelési kényszer.

A beszélgetés azonban távolról sem az idősebb kolléga „tudásfelmérő” kérdéseivel kezdődött, sőt, mindjárt az elején jelezte, hogy ő szeretne tőlem segítséget kérni. Őszintén mondom, kissé megszépenytem, de mint mondta, tudja, hogy egyik érdeklődési területem a szállítás és közlekedés témaköre, ehhez tehát én értek, s ő éppen egy olyan komplex programon dolgozik, amiben közreműködésemre számít.⁸

Kresz Mária korábbi gyűjtései után az 1970-es évek elején egy fazekas-film forgatása kapcsán újabb gyűjtéseket végzett

a Vas megyei Veleméri-völgy fazekasainál. Közbevetőleg megjegyzem, hogy a térség elnevezése is Kresz Máriától származik.⁹ Korábban Kardos László a Kis-Kerka menti Őrség gerencsérmesterségéről írt.¹⁰ Kós Károly pedig züricvölgyi gerencsárségről értekezett.¹¹ A film egyfajta teljes keresztmetszetét akarta adni a népi agyagművésységnek, benne az Őrség sok archaizmust őrző fazekasságának, pontosabban, ahogy ott nevezték, a gerencserek munkájának. Azaz a nyersanyag előkészítésétől, a termék elkészítésén át, az áru értékesítéséig készültek felvételek az ország különböző pontjain. Ez utóbbiban, az értékesítésben számított rám, ugyanis e nyugat-magyarországi vidéknek jellegzetes falujáró, vásároló kereskedelme volt.

Tekintettel arra, hogy a filmkészítés kapcsán egy kiállításban is gondolkodott, arra kért, hogy gyűjtsem fel, illetve vásároljam meg a falujáró, vásároló kereskedelem bemutatásához szükséges szekeret (úgynevezett somogyi szekér), teljes felszereltségével együtt. A kiállítás 1971-ben meg is valósult, ám mivel a Néprajzi Múzeumnak akkor éppen nem lévén kiállítási helye, így a Fővárosi Művelődési Házban került megrendezésre.¹²

6 Moldován, 1979. 104–105. p.

7 Lásd *Csupor István*: Kerámiagyűjtemény. In: A Néprajzi Múzeum gyűjteményei. Főszerk. Fejős Zoltán; szerk. Árva Judit, Gyarmati András, Szűcs Alexandra. Bp., 2000. (továbbiakban: Fejős, 2000.) 272., 286. p.

8 *Gráfik Imre*: A kinek mindenkéhez volt (jó) szava (mondanivalója). Szubjektív arcképvázlat Kresz Máriáról. = Néprajzi Hírek, 2010. 2. sz. 52. p.; *Vö. Úő*: Közlekedésgyűjtemény. In: Fejős, 2000. 142., 145. p.

9 *Kresz Mária*: Bevezetés. In: Gonda György et al.: Az alsó-őrségi gerencsárség. Különlenyomat a Vasi Szemle 1986/3. számából. Szombathely, 1986. (továbbiakban: Gonda et al., 1986.) 3–4. p.

10 *Kardos László*: Az őrség népi táplálkozása. Tanulmányok az Őrség monográfiájához. 1. Bp., 1943. 204–207. p. (A magyar táj- és népismeret könyvtára; 8.)

11 *Kós Károly, ifj.*: A züricvölgyi gerencsárség. = Dunántúli Szemle, 1944. 3–4. sz. 118–131. p., 5–6. sz. 208–218. p.; valamint *Úő*: A züricvölgyi gerencsárség. In: Gonda György et al., 1986. (továbbiakban: Kós, 1986.) 15–17. p.

12 *Gráfik Imre*: „Velemér völgyi gerencserek” – A Néprajzi Múzeum kiállítása. = Ethnographia, 1972. 1. sz. (továbbiakban: Gráfik, 1972.) 163. p.; lásd Függelék 6. A Néprajzi Múzeum saját kiállításai, 1946–1999. In: Fejős, 2000. 967. p.

Minderről így írt Kresz Mária: „A faluzó kereskedelem meglepően sokáig fennmaradt. Amikor 1969-ben elmentem Gödörházára, Varga Ferenc mester éppen faluzó útra készült és fotózni tudtam a szekér felrakódását. Úgy tűnt, hogy ez pompás téma néprajzi filmezéshez és amikor 1970-ben valóban sor került a 'Magyar fazekasok' c. film forgatására Moldován Domokos rendezésében, Gödörházán éppen faluzásra való készülődésnek lehettünk szemtanúi. A filmben látható fazékcseré azonban nem a távoli Somogyban történt, csak a szomszédos Szentgyörgyvölgyön és az eredetileg cserére szánt edényeket végül a Néprajzi Múzeum vásárolta meg. Felmerült a gondolat, hogy kiállítását lehetne csinálni a témakörből, de hiányzott a cserépedényekhez a szekér, meg a szekér apróbb felszerelése. A Néprajzi Múzeum Közlekedésgyűjteményének akkori kezelőjével, Gráfik Imrével végigjártuk a három falut, Velemért, Gödörházát és Magyarszombatfát, hogy megfelelő szekeret keressünk. A fazekakereskedelemtől szóló kiállítás a Fővárosi Művelődési Ház kerek termében került megrendezésre 1971-ben Varga Ferenc fazekasmester közreműködésével. Fatengelyes korongot az akkor már több mint 80 éves nagy Sándor gödörházi fazekastól sikerült szerezni, őt örökítette meg fiatalabb korában Kós Károly egyik fényképe.”¹³

Tehát már a film készítésekor fölvetődött, hogy a régies, termékcserén alapuló, úgynevezett faluzó kereskedelemnek a középpontba állításával kiállításon is meg kellene jeleníteni a filmen látható részleteket. Ennek megvalósítása azonban komoly nehézségekbe ütközött. Az egyik fő gondot az jelentette, hogy a filmen bemutatott edények, tárgyak, eszközök magántulajdonban voltak, s a film forgatásának időtartamára csak kölcsönzésre kerültek. A másik nagy

akadályt az jelentette, hogy Néprajzi Múzeum ekkor még nem rendelkezett Budapesten kiállítási térrel.

Az előbbire a gyűjteménygyarapítás révén történő tárgyvásárlás kínált lehetőséget. Abban a mennyiségben azonban, amennyi köznapi használatú edény a szekérre került, a Néprajzi Múzeum Kerámia-gyűjteményének nem volt szüksége. Ezen az az áthidaló megoldás segített, hogy az ekkor formálódó szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum kapcsán távlatosan fölvetődött e faluzó kereskedelem rekonstruált megjelenítése. Ilyenformán a még Néprajzi Múzeum intézményes keretében folyó előkészületek révén a budapesti múzeum vásárolta meg a legfontosabb tárgyakat, eszközöket.

Közbevetőleg jegyzem meg, hogy a tárggyűjtő terepmunka során előkerült néhány – nem a fazekassághoz köthető, de – térségi kulturális értéket képviselő tárgy is. Természetesen nem lehetett eltekinteni ezek megvásárlásától sem. Példaként említem azokat az ácsolt ládákat és festett ládát, támlás széket, amelyek a Néprajzi Múzeum Bútorgyűjteményébe kerültek.

Megemlítem, hogy más fontos hozadéka is volt a terepmunkának. Mivel Magyarszombatfán egy régebben fazekassággal is foglalkozó, háromgenerációs családnál laktam, megfigyelhettem mindennapi életüket. A kialakult jó viszonyt követően az év különböző szakaszaiban is visszatértem és – sajátos proxemikai szempontok érvényesítésével – dokumentáltam a család életvitelét.¹⁴

14 Lásd Gráfik Imre: Az udvar és a ház mozgásvilága. = Néprajzi Értesítő, 1974. 87–105. p.; Uő: Építészeti hagyományunk nyomában. Tanulmányok a népi építészet és a településnéprajz köréből, 1974–2018. Bp., 2019. (továbbiakban: Gráfik, 2019.) 19–36. p.; Uő: The Motion Pattern of the Courtyard and the House. = Acta Ethnographica, 1976. fasc. 1–2. 51–74. p.; Uő: Signs in Culture and Tradition. Szombathely, 1998. 111–135. p.

13 Kresz Mária: Bevezetés. In: Gonda et al., 1986. 4. p.

7. kép: Ácsolt láda. NM 71.68.69. Gödörháza.
Gráfik Imre gyűjtése, 1970.

8. kép: Ácsolt láda. NM 71.68.71. Gödörháza.
Gráfik Imre gyűjtése, 1971. A tető gerincdeszkáján
FARKAS MIHAL név (az „S” betű fordítva).

9. kép: Festett láda. NM 71.68.72. Gödörháza.
Kresz Mária gyűjtése, 1970. Az előlapon felirat:
'BICSÁKI JULI 1872'.
(Az évszám '7'-es számjegye bizonytalan.)

10. kép: Szék (Támlás szék). NM 71.68.68
Gödörháza. Kresz Mária gyűjtése, 1970.

A kiállító hely tárgyában ugyan számításba jöhetett valamely területileg is illetékes múzeum vagy kiállító intézmény, de indokoltabbnak tűnt – a fővárosi filmbemutatót is figyelembe véve – valamely, nagy kiállító térrel rendelkező budapesti helyszín. Erre is sikerült megoldást találni. Az 1970-es években több rangos eseménynek és kiállításnak helyet adó, mára már lebontott, XI. kerületi Fehérvári úti körépületben valósulhatott meg az elképzelés. A jó látogatottságú, látványos kiállításról érdemes idézni azt a rövid beszámolót, amely a vezető néprajzi szakmai folyóirat, az Ethnographia hasábjain jelent meg.

„Velemér völgyi gerencsére» – A Néprajzi Múzeum kiállítása. A fenti címmel 1971. július 8-án kiállítás nyílt a Néprajzi Múzeum gondozásában a Fővárosi Művelődési Házban.

11. kép: Vendéglátóim előtornácos, úgynevezett „kódisállásos” háza Magyarszombatfán.¹⁵
(A grafikát Gráfik Imre fényképfelvétele alapján Garzó Ágnes készítette)

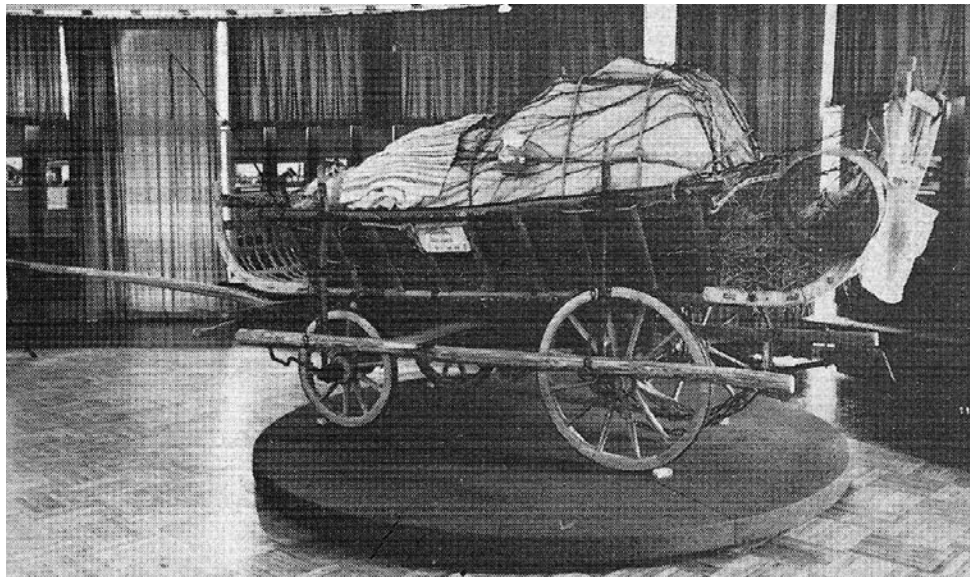
12. kép Bicsák Pál kert végében álló kemence-pajtája, amelyben korábban étetőkemence állt.
(Fotó: Gráfik Imre)

A Velemér völgyi gerencsérekkal régóta foglalkozik a magyar néprajzkutatás. KARDOS László az Őrség népi táplálkozásáról írott könyvében említi először (Az Őrség népi táplálkozása Budapest, 1943, 204–207.). Ifj. Kós Károly írta le rendszerezően: A züricvölgyi gerencsérség. Dunántúli Szemle 1944, 118–131 és 208–218. CZÚGH Dezső több cikkében foglalkozott a témával: Magyarszombatfa és környéke fazekassága. In: Népiünk Hagyományai. Budapest, 1955, 45–54; Fazekasműhelyektől a Magyarszombatfai Kerámiáig I. Vasi Szemle' 1959, II, 12–30; Faluzó és vásározó fazekasok Magyarszombatfán és környékén. Néprajzi Közlemények 1959, 136–147.

15 Vö. Gráfik Imre: Egy építészeti elem területi változatai. Oszlopos előtornác – ún. koldúsállás. In: Ház és Ember. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve. 6. Szerk. Cseri Miklós, Fűzes Endre. Szentendre, 1990. 157–170. p.; Uő: Ua. In: Gráfik, 2019. 139–156. p.; Uő: Die Gebietsvarianten eines Bauelementes. Säulenvorgang - Gartenlaube - sogenannter Bettlerstand. In: Arkadenhäuser. Bauformen, Wohnen und Dorferneuerung am Beispiel bäuerlicher Arkadenhäuser. Symposium im Rahmen der „Schlaininger Gespräche” vom 21–24. September 1988 auf Burg Schlaining. Red. Rudolf Kropf. Eisenstadt, 1990. 111–140. p. (Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland; 85.)

Újabbán M. KRESZ Mária és GRÁFIK Imre végzett helyszíni gyűjtést e tárgykörben. MOLDOVÁN Domokos Magyar fazekasok című filmjének egy részletét a veleméri völgyben forgatta. E film készítése közben született meg a kiállítás gondolata, melynek rendezésében nagy segítséget nyújtott Varga Ferenc Gödörházán élő és ma is dolgozó fazekas mester. A kiállítás célja: emléket állítani a gazdag történeti múlttal rendelkező Velemér völgyi fazekasságnak s bemutatni e foglalkozási ág napjainkig való továbbélését. Velemér Árpád-kori templomának freskóit Aquila János festette 1377-ben. Ugyanebből az időből származik a veleméri völgy agyagművességére következtetni engedő első adat egy 1366-os latin nyelvű oklevelében: 'GerENCHER in districtu seu valle Welemer'. A Velemér völgyi gerencsér fogalma tehát már a XIV. században ismert lehetett.

A gazdag és részletező fotódokumentáció, a kiállított tárgyi emlékek bepillantást nyújtanak az országosan elterjedt fazekasmesterségnek a veleméri völgyre jellemző technikai-technológiai sajátosságaiba (korongolás oldalról, csonkakúp alakú égetőkemence etc), a változatos formakincsbe,

13. kép A somogyi szekér a kiállításon. (Fotó: Gráfik Imre)

a díszítés mértéktartó sokrétűségébe (agyagból rárakott gombokkal, leföcskendezéssel, ecsettel etc.) s a cserépedények funkcionális gazdagságába.

A fazekasmesterség, a gerencsérség bemutatása mellett, szorosan ahhoz kapcsolódóan a népi közlekedéskultúra egy társadalmi-gazdasági vonatkozásokban gazdag, eszköztörténetileg tanulságos, s technikailag összetett elemét is láthatták a kiállítás megtekintői: a Velemér völgyi faluzó gerencsérekek szállítóeszközét, az ún. somogyi szekeret, a mai szóhasználatban gyakrabban: somogyi kocsit.

A sok munkával, fáradtsággal járó, eseményekben gazdag, színes gerencséréletet idézte fel a kiállítás, melynek megnyitását a látogatók megnézhették a Magyar fazekasok című színes kisfilmet, melynek egy részlete – a faluzó kereskedelem – a veleméri völgyben játszódik.¹⁶

16 Gráfik, 1972. 163. p.

Az időszaki kiállítás leglátványosabb része kétségkívül a kör alakú kiállító tér középpontjába elhelyezett, ugyancsak kör alakú posztamensre állított somogyi szekér volt. Ennek valóban élethű rekonstruálásában a terepmunkán alapuló adat- és tárggyűjtés mellett – természetesen – segítségünkre volt Kós Károly részletekben gazdag leírása és reálisan hű ábrázolást adó grafikája, érzékletes rajza.¹⁷

A kör alakú kiállító térben a látogatók közlőről és körbe járva tanulmányozhatták a lehető legnagyobb pontossággal rekonstruált kiállítási együttest. A tárggyűjtés további részletes ismertetéstől itt és most eltekintünk, eltekinthetünk, ugyanis a Vasi Szemle 1986. évi 3. számában olvasható a leírás, az útvonalterképpel együtt.¹⁸

17 Lásd Kós, 1986. 46–48. p., és a 25. rajz: Útrakészen a körmendi vásárra (Novák Lajos Gödörháza).

18 Gráfik Imre: Velemér völgyi gerencsérekek. = VSZ, 1986. 3. sz. 381–388. p.; Uő: Velemér völgyi gerencsérekek. In: Gonda et al., 1986. 7–15. p.